

ŁUKASZ GROCHOWSKI

ORCID: 0000-0001-9148-4335

Komisja Krajowa NSZZ „Solidarność” w Gdańsku

Sierpniowe dni Stoczni Gdańskiej im. Lenina w świetle ulotek Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego w Gdańsku

Abstrakt

Artykuł stanowi prezentację badań przeprowadzonych nad drukami ulotnymi wytworzonymi na terenie Stoczni Gdańskiej im. Lenina podczas strajku sierpniowego w 1980 roku przez Międzyzakładowy Komitet Strajkowy w Gdańsku. Okres, w którym zostały wytworzone materiały objęte badaniami, był przełomowy. Z powodu wprowadzonych przez rząd podwyżek cen mięsa i wędlin latem 1980 roku w Polsce wybuchły strajki, które doprowadziły do powstania NSZZ „Solidarność”. W przekazie Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego do osób strajkujących oraz popierających strajk istotną rolę pełniły komunikaty i oświadczenia wydawane i kolportowane w postaci niewielkich rozmiarów druków ulotnych przybierających różnorakie formy. Wiele z nich znajduje się dziś w Archiwum Historycznym Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność”. Odpowiednio uporządkowane tworzą swoiste kalendarium Sierpnia '80. Ulotki, które rozprowadzane były podczas strajku sierpniowego, informowały o najważniejszych żądaniach strajkujących załóg zakładów pracy i przedsiębiorstw reprezentowanych przez MKS, konieczności kontynuowania strajku czy kontaktach z Komisją Rządową.

Słowa kluczowe: ulotka, strajk, Sierpień 1980, komunikaty, oświadczenia, archiwum, Archiwum Historyczne Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność”

Druki ulotne wytworzone na terenie Stoczni Gdańskiej im. Lenina podczas strajku sierpniowego w 1980 roku przez Międzyzakładowy Komitet Strajkowy w Gdańsku przetrwały już ponad 40 lat. Na temat samego Sierpnia '80 napisano wiele książek i artykułów, powstały ponadto publikacje o stanie badań nad NSZZ „Solidarność” (Kowalczyk, Chojecka 2021). Dotychczas organizację i formę kolportażu poligrafii strajkowej, analizę treści strajkowych ulotek opisała na przykład Anna Machcewicz w książce *Bunt. Strajki w Trójmieście. Sierpień 1980* — szczególnie cenny

w kontekście niniejszego artykułu jest rozdział zatytułowany *Ulotkowanie* (Machcewicz 2015: 193–194). Strajk sierpniowy w Stoczni Gdańskiej został już także zbadany w kontekście informacji przekazywanej przez prasę oficjalną — w pracy zbiorowej o historii Stoczni Gdańskiej opisał to zagadnienie Jakub Kufel, wykorzystując artykuły prasowe z „Dziennika Bałtyckiego”, „Głosu Stocznio-wca”, „Głosu Wybrzeża”, „Kuriera Polskiego”, „Trybuny Ludu” oraz „Wieczoru Wybrzeża” (Kufel 2018: 237–251). Wciąż jednak wydaje się, że w literaturze przedmiotu brakuje publikacji przedstawiającej dogłębną analizę druków ulotnych. Za przełomowy można uznać okres, w którym wytworzono objęte badaniami ulotki, to jest — od 14 sierpnia (data rozpoczęcia strajku), właściwie 16 (data utworzenia MKS), do 31 sierpnia 1980 roku (data zakończenia strajku i podpisania słynnych Porozumień Gdańskich).

Niniejszy artykuł stanowi przedstawienie spostrzeżeń dotyczących analizy ulotek, kształtu językowego ich treści, sposobu nazywania autorów, a także metod perswazji, której analizowane ulotki są nośnikami. W treści, formie i specyfice ulotek dostrzeżono próbę odszukania opinii i emocji uczestników strajku, wskazania głównych kwestii i celów strajkujących. Badaniu poddano perspektywę społeczną, zakładającą próbę zrozumienia motywacji i aspiracji pracowników oraz ich społecznych oczekiwań. Sprawdzone, czy w treści ulotek dominowały charakterystyczne dla fali strajków wartości i ideały. Przeanalizowano rodzaj komunikacji wewnętrznej i specyfikę informacji przekazywanych między uczestnikami strajku, przedstawiono także represje, jakich ze strony władz obawiali się strajkujący.

Sam MKS został powołany w Stoczni Gdańskiej 16 sierpnia 1980 roku. W skład Komitetu wchodziło początkowo 18 osób, a jego przewodniczącym był Lech Wałęsa. Na podstawie zgłaszanych przez strajkujące zakłady postulatów powstała lista 21 punktów, które delegacja MKS złożyła w Urzędzie Wojewódzkim w Gdańsku 19 sierpnia 1980 roku wraz z wezwaniem do podjęcia rozmów pomiędzy rządem a MKS. 22 sierpnia 1980 roku MKS ogłosił, że jest jedyną strukturą mogącą podjąć decyzję o zakończeniu strajków. Dzień później zakomunikował, że bez zagwarantowania prawa do utworzenia związków zawodowych strajki nie zostaną zakończone. 24 sierpnia 1980 roku została powołana Komisja Ekspertów przy MKS. 26 sierpnia 1980 roku wznowiono rozmowy MKS ze stroną rządową i utworzono negocjacyjne grupy robocze do przedyskutowania poszczególnych postulatów. 31 sierpnia 1980 roku przedstawiciele Prezydium MKS podpisali w stoczniowej sali BHP końcowe porozumienie z Komisją Rządową. MKS przekształcił się w Międzyzakładowy Komitet Założycielski Niezależnych Związków Zawodowych 1 września 1980 roku (Kłosiński 2010).

W informacjach MKS kierowanych do osób strajkujących oraz popierających strajk ważną rolę odgrywały komunikaty i oświadczenia MKS wydawane i kolportowane na drukach ulotnych mających niewielkie rozmiary i zróżnicowaną formę. Ulotki z Sierpnia 1980 roku dystrybuowano w różnych rozmiarach, od wielkiego A3 do małych karteczek o powierzchni kilku centymetrów kwadratowych. Powielano je na różnej jakości papierze w odmiennych kolorach czcionki. Na drukach

znajdują się informacje o tym, że były one bezpłatne i wydawane przez „Wolną drukarnię Stoczni Gdynia” i „Wolną drukarnię Stoczni Gdańskiej”. Niektóre z takich ulotek zostały ostemplowane wykonanymi w Stoczni Gdańskiej pieczęciami informującymi o dniu strajku¹. Wiele z nich znajduje się w Archiwum Historycznym Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność”, choć nie jest to jedyne miejsce: ulotki są także przechowywane między innymi w archiwach Zarządów Regionów NSZZ „Solidarność”, Archiwach Państwowych (w tym przede wszystkim w Archiwum Akt Nowych i Archiwum Państwowym w Gdańsku), Instytucie Pamięci Narodowej, Europejskim Centrum Solidarności, fundacjach, stowarzyszeniach, bibliotekach, muzeach, jak również w instytucjach zagranicznych oraz zbiorach prywatnych (Kruk, Grochowski 2019).

We wspomnianym Archiwum Historycznym Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność” pierwszym zespołem akt jest właśnie zespół Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego w Gdańsku (Grochowski 2015). To tutaj znajdują się ulotki, które w okresie strajku informowały jego uczestników o decyzjach MKS oraz najważniejszych wydarzeniach z okresu od (14) 16 do 31 sierpnia 1980 roku. Bardzo wyraźnie w formie i treści ulotek zauważyć można obraz strajku w Sierpniu 1980 roku z punktu widzenia strajkujących osób reprezentowanych przez Międzyzakładowy Komitet Strajkowy. Jest to zupełnie inny obraz aniżeli ten przedstawiany w prasie oficjalnej. W prasie artykuły o strajku zaczęły ukazywać się stosunkowo późno, bo dopiero 15 sierpnia 1980 roku, i miały charakter propagandowy, stanowiły formę przekazu władzy do ludzi. W artykułach tych koncentrowano się na przekazywaniu informacji o „zakłóceniach w rytmie pracy”, pomijano postulaty strajkujących załóg (Kufel 2018: 238).

Jedną z najwcześniejszych ulotek jest ta datowana na 14 sierpnia, na godz. 6 rano, czyli poprzedzająca powstanie MKS. Tutaj podano informację o utworzeniu Komitetu Strajkowego w Stoczni Gdańskiej. Wymieniono też najważniejsze (w liczbie dziewięciu) żądania MKS: powrotu do pracy Anny Walentynowicz, Lecha Wałęsy, Andrzeja Kołodzieja i innych zwolnionych za działalność w Wolnych Związkach Zawodowych oraz osób zwolnionych po strajku w czerwcu 1976 roku; rozwiązania istniejących i powołania niezależnych od dyrekcji związków zawodowych; likwidacji sklepów komercyjnych; lepszego zaopatrzenia; podwyżki o 2000 złotych; budowy obiecanego w 1971 roku Pomnika Ofiar Grudnia 1970; podania informacji o strajkach; uwolnienia więźniów politycznych; gwarancji na piśmie, że nikt ze strajkujących nie będzie represjonowany. W ulotce wystosowany został także apel do innych zakładów o poparcie wyżej wymienionych żądań oraz o jednoczesne wezwanie do niewychodzenia na ulicę. Zaznaczono, że demonstracje uliczne mogą sprzyjać tym, którzy chcieliby rozprawić się ze strajkującymi, tak jak to było w Grudniu 1970 roku².

¹ AKKS, MKS, Komunikaty i oświadczenia MKS, 1980, sygn. 1/1, s. 3–5, 8, 11.

² AKKS, MKS, Komunikaty i oświadczenia MKS, 1980, sygn. 1/1, s. 1.

Datowany na dwa dni później komunikat z 16 sierpnia zawierał informację o utworzeniu w wyniku porozumienia załóg strajkujących zakładów i przedsiębiorstw Wybrzeża Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego z siedzibą w Stoczni Gdańskiej. W komunikacie zaznaczono, że celem MKS jest koordynacja żądań oraz akcji strajkowej zakładów i przedsiębiorstw. Wskazano, że opracowano tekst żądań i postulatów będących wspólną uchwałą Komitetów Strajkowych, zapisano też postanowienie o kontynuacji strajku do czasu spełnienia żądań i postulatów załóg. Zaznaczono, że MKS został upoważniony do prowadzenia rozmów z władzami centralnymi, wskazując ponadto, iż decyzję o zakończeniu strajku podjąć może MKS. Komunikat zawierał również informację o tym, co się stanie po zakończeniu strajku, czyli o zorganizowaniu Wolnych Związków Zawodowych jako Rady Wojewódzkiego Związku Zawodowego. Nie były to jedyne ulotki z tego dnia. Otóż w innej opisano aktualną sytuację strajkową oraz podano informację, że strajkuje 28 zakładów Trójmiasta³. Dni 16 i 17 sierpnia (sobota i niedziela) były decydującym momentem z punktu widzenia podtrzymania protestu. Natomiast władze próbowały sprawić wrażenie, że protest został zakończony (Kufel 2018: 239).

Treść ulotek z 18 sierpnia opisywała też aktualną sytuację strajku i zawierała liczbę strajkujących — 200 zakładów Trójmiasta. MKS tego dnia wydał komunikat zaadresowany do Rady Ministrów. Było to oświadczenie: MKS reprezentujący zakłady pracy Wybrzeża oczekiwał na rozpoczęcie rozmów w siedzibie MKS, na terenie Stoczni Gdańskiej im. Lenina, a podjęcie rozmów uzależniał od odblokowania połączeń telefonicznych centrali automatycznej Trójmiasta. W załączeniu do komunikatu pojawiła się lista żądań strajkujących w postaci 21 postulatów:

1) Akceptacja niezależnych od partii i pracodawców wolnych związków zawodowych wynikających z ratyfikowanej przez PRL Konwencji nr 87 Międzynarodowej Organizacji Pracy dotyczącej wolności związków zawodowych.

2) Zagwarantowanie prawa do strajku oraz bezpieczeństwa strajkującym i osobom wspomagającym.

3) Przestrzeganie zagwarantowanej w Konstytucji PRL wolności słowa, druku, publikacji, a tym samym nierepresjonowanie niezależnych wydawnictw oraz udostępnianie środków masowego przekazu dla przedstawicieli wszystkich wyznań.

4) Przywrócenie do poprzednich praw: ludzi zwolnionych z pracy po strajkach w 1970 i 1976 roku, studentów wydalonych z uczelni za przekonania, zwolnienie wszystkich więźniów politycznych [w tym Edmunda Zadrożyńskiego, Jana Kozłowskiego, Marka Kozłowskiego], zniesienie represji za przekonania.

5) Podanie w środkach masowego przekazu informacji o utworzeniu Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego oraz opublikowanie jego żądań.

6) Podjęcie realnych działań mających na celu wyprowadzenie kraju z sytuacji kryzysowej poprzez: podanie do publicznej wiadomości pełnej informacji o sytuacji społeczno-gospodarczej, umożliwienie wszystkim środowiskom i warstwom społecznym uczestniczenie w dyskusji nad programem reform.

³ AKKS, MKS, Komunikaty i oświadczenia MKS, 1980, sygn. 1/1, s. 2–3.

7) Wypłacenie wszystkim pracownikom biorącym udział w strajku wynagrodzenia za okres strajku jak za urlop wypoczynkowy, z funduszu Centralnej Rady Związków Zawodowych.

8) Podniesienie zasadniczego uposażenia każdego pracownika o 2000 złotych na miesiąc jako rekompensaty dotychczasowego wzrostu cen.

9) Zagwarantowanie automatycznego wzrostu płac równoległe do wzrostu cen i spadku wartości pieniądza.

10) Realizacja pełnego zaopatrzenia rynku wewnętrznego w artykuły żywnościowe, a eksportowanie tylko nadwyżek.

11) Wprowadzenie na mięso i jego przetwory kartek — bonów żywnościowych [do czasu opanowania sytuacji na rynku].

12) Zniesienie cen komercyjnych oraz sprzedaży za dewizy w tak zwanym eksporcie wewnętrznym.

13) Wprowadzenie zasady doboru kadry kierowniczej na zasadach kwalifikacji, a nie przynależności partyjnej, oraz zniesienie przywilejów MO, SB i aparatu partyjnego poprzez: zrównanie zasiłków rodzinnych, zlikwidowanie specjalnych sprzedaży itp.

14) Obniżenie wieku emerytalnego dla kobiet do 55 lat, a dla mężczyzn do lat 60 lub przepracowanie w PRL 30 lat dla kobiet i 35 lat dla mężczyzn bez względu na wiek.

15) Zrównanie renty i emerytury starego portfela do poziomu aktualnie wypłacanych.

16) Poprawienie warunków pracy służby zdrowia, co zapewniało pełną opiekę medyczną osobom pracującym.

17) Zapewnienie odpowiedniej liczby miejsc w żłobkach i przedszkolach dla dzieci kobiet pracujących.

18) Wprowadzenie urlopu macierzyńskiego płatnego przez okres trzech lat na wychowanie dziecka.

19) Skrócenie czasu oczekiwania na mieszkania.

20) Podniesienie diety z 40 złotych na 100 złotych i dodatku za rozłąkę.

21) Wprowadzenie wszystkich sobót wolnych od pracy; pracownikom w ruchu ciągłym i systemie czterobrygadowym brak wolnych sobót zrekompensować zwiększonym wymiarem urlopu wypoczynkowego lub innymi płatnymi dniami wolnymi od pracy⁴.

Natomiast gazety lokalne na pierwszych stronach zamieszczały tekst przemówienia Tadeusza Fiszbacha — pierwszego sekretarza KW PZPR w Gdańsku — do mieszkańców Trójmiasta, który zwracał wówczas uwagę na to, że kontynuacja protestu grozi potencjalną katastrofą. W prasie ogólnopolskiej i lokalnej nie poinformowano o powstaniu MKS i sformułowaniu 21 postulatów (Kufel 2018: 238–240).

W ulotkach datowanych na 19 sierpnia pojawia się lista słynnych 21 żądań strajkujących załóg zakładów pracy i przedsiębiorstw reprezentowanych przez MKS.

⁴ AKKS, MKS, Komunikaty i oświadczenia MKS, 1980, sygn. 1/1, s. 6.

Oświadczenia MKS z 19 sierpnia podają informacje o dołączeniu do strajku (w dniu 18 sierpnia) 120 nowych zakładów i przedsiębiorstw, czyli łącznie o 240 zakładach reprezentowanych przez MKS. Mowa w nich o zasięgu działania MKS w zakładach poza Trójmiastem, w miastach: Elbląg, Pruszcz Gdański, Starogard Gdański, Tczew. W jednym z oświadczeń zaznaczono, że w prawie wszystkich zakładach pracy trwał strajk okupacyjny, wyjątek stanowiły te przedsiębiorstwa, których funkcjonowanie było społecznie niezbędne (służba zdrowia, wodociągi, gazownie, przedsiębiorstwa wytwarzające żywność). Zaznaczono tu, że głównym celem MKS było utworzenie Wolnych Związków Zawodowych, niezależnych od PZPR i pracodawców. Zaznaczono, że pierwszym krokiem do ich powstania było oficjalne uznanie przez władze centralne MKS poprzez przybycie do Stoczni Gdańskiej i podjęcie z nim pertraktacji. Podkreślono przy tym, że MKS chciał jak najszybciej podjąć pracę, ale na warunkach pełnoprawnych obywateli będących rzeczywistymi współgospodarzami zakładów pracy. Wskazano, że to od władz zależała wielkość społecznych kosztów zwłoki. Zaapelowano o rozważę i odpowiedzialność⁵.

W gazetach ogólnopolskich i lokalnych przedrukowano wówczas przemówienie pierwszego sekretarza KC PZPR Edwarda Gierka, w którym ostrzegał on przed stratami dla gospodarki związanymi z „przestojami w pracy”. Gazety lokalne zwracały uwagę na „dyskusję strajkujących załóg wobec listy postulatów”, utrudnienia w transporcie, informowano o postulatach natury ekonomicznej oraz społeczno-politycznej, w tym także tych z powołaniem niezależnej organizacji związkowej. Zauważyć można, że teksty informacyjne były niekiedy dosłownie kopiowane, czasem zmieniano nagłówki czy szyk zdań. Przytaczano też homilię prymasa Polski kardynała Stefana Wyszyńskiego nawołującą do „rzetelnej pracy w poczuciu odpowiedzialności i rozważę” (Kufel 2018: 240–241).

W oświadczeniu z 20 sierpnia również opublikowano słynne 21 żądań strajkujących załóg. W oświadczeniach z tego dnia pojawiła się także informacja o nowych zakładach i przedsiębiorstwach, które dołączyły do MKS 18 i 19 sierpnia (łącznie 260 zakładów), a także informacja powtórzona z poprzedniego dnia strajku o zasięgu działania MKS poza Trójmiastem — w miastach: Pruszcz Gdański, Starogard Gdański, Elbląg, Tczew⁶. Tego też dnia (20 sierpnia) pojawiło się oświadczenie MKS z informacją o 608 osobach w składzie MKS, który reprezentował 304 załogi strajkujących zakładów pracy. Podkreślano tu duże znaczenie pierwszego punktu postulatów, czyli utworzenia Niezależnych Związków Zawodowych. W oświadczeniu odwołano się także do wypowiedzi krytykującego akcję strajkową Jana Szydłaka, przewodniczącego Centralnej Rady Związków Zawodowych. Wobec tej krytyki wskazano, że strajk cieszy się poparciem oraz sympatią całego kraju i przodujących państw świata i uargumentowano to żądaniami głęboko ludzkimi i humanitarnymi. Podkreślono, że robotnicy nie walczą o „ochłap” dla siebie, lecz o „sprawiedliwość

⁵ AKKS, MKS, Komunikaty i oświadczenia MKS, 1980, sygn. 1/1, s. 5, 7.

⁶ AKKS, MKS, Komunikaty i oświadczenia MKS, 1980, sygn. 1/1, s. 8–9.

dla całej ojczyzny⁷. Zaznaczono, że strajkujący to spadkobiercy słów: „Człowiek rodzi się i żyje wolnym”⁷. Na ulotce przytoczono treść uchwały podjętej 20 sierpnia:

Komitety strajkowe poszczególnych zakładów nie powinny prowadzić żadnych rozmów z władzami państwowymi, których przedmiotem byłyby nasze wspólne postulaty.

Do komitetów strajkowych należy utrzymanie porządku i zabezpieczenia swojego zakładu przed ewentualną dewastacją oraz utrzymanie gotowości do podjęcia pracy, co nastąpi po spełnieniu naszych słusznych żądań i postulatów, o czym wszystkie załogi w odpowiednim czasie powiadomi MKS.

Rozmowy w sprawie przekazanych władzom partyjnorządowym żądań i postulatów ujętych w 21 p-ktach, w imieniu strajkujących załóg będzie prowadził z pełnomocnikiem rządu PRL Międzyzakładowy Komitet Strajkowy.

Wzywaliśmy i nadal wzywamy rzecznika rządowego do podjęcia tych rozmów. Opóźnienia chwili podjęcia /rozmów/ tych/ jest odcinaniem własnych korzeni.

Byliśmy gotowi do podjęcia rozmów już w sobotę, 16 bm. MKS jest jedynym gwarantem spełnienia robotniczych żądań przez rząd PRL⁸.

Specyficzne było oświadczenie Prezydium MKS z 21 sierpnia informujące o tym, że nie ma w jego składzie członków organizacji Ruchu Młodej Polski⁹. Inne oświadczenie z tego samego dnia było odpowiedzią na fałszywą i prowokacyjną propagandę. Ponownie wezwano władze do podjęcia rozmów. Tu także podano informację o złożeniu pisma przez MKS na ręce wojewody gdańskiego prof. Jerzego Kołodziej-skiego (18 sierpnia). Zaznaczono, że tylko uczciwy i demokratycznie prowadzony dialog może zakończyć strajk oraz że strajkujące załogi nie rozbijały jedności narodu polskiego i nie działały na szkodę państwa polskiego. Zaznaczono, że zarówno załoga Stoczni Gdańskiej, jak i MKS gwarantowali pełne bezpieczeństwo delegacji rządowej w czasie rozmów¹⁰.

Komunikat z 22 sierpnia informował: przybywające delegacje strajkujących załóg będą rejestrowane i informowane w punkcie rejestracyjnym, a ze względów organizacyjnych MKS nie może powiększać liczby delegatów upoważnionych do wchodzenia na teren stoczni i głosowania¹¹. Nocny komunikat z godz. 23:50 tego samego dnia podawał informację o delegacji Prezydium MKS do przewodniczącego Komisji Rządowej, wiceprezesa Rady Ministrów Mieczysława Jagielskiego i złożeniu mu oświadczenia o następującej treści:

Międzyzakładowy Komitet Strajkowy raz jeszcze powiadamia delegację rządową pod przewodnictwem w-ce Prezesa Rady Ministrów, że jest gotów do podjęcia rozmów na temat postulatów ujętych w naszych 21-o punktowej liście — mogących doprowadzić do zakończenia strajku.

W komunikacie zaznaczono, że Mieczysław Jagielski przyjął delegację Prezydium MKS i pisemnie potwierdził odbiór oświadczenia¹².

⁷ AKKS, MKS, Komunikaty MKS, 1980, sygn. 1/2, b.s.

⁸ AKKS, MKS, Komunikaty i oświadczenia MKS, 1980, sygn. 1/1, s. 10.

⁹ AKKS, MKS, Komunikaty i oświadczenia Prezydium MKS i Rzecznika Prasowego, 1980, 1/36, b.s.

¹⁰ AKKS, MKS, Komunikaty i oświadczenia MKS, 1980, sygn. 1/1, s. 11.

¹¹ AKKS, MKS, Komunikaty MKS, 1980, 1/3, b.s.

¹² AKKS, MKS, Komunikaty i oświadczenia MKS, 1980, sygn. 1/1, s. 14.

Ulotek datowanych na 23 sierpnia było najwięcej. Jedna z nich stanowiła relację wydarzeń z dnia poprzedniego (z 22 sierpnia) — o podjęciu rozmów z wiceprezesa Rady Ministrów oraz o negocjacjach z wojewodą gdańskim w dniu 23 sierpnia. Ulotka ta przedstawiała także listę członków Prezydium MKS. Inne oświadczenie z 23 sierpnia zawierało informację o aktualnej sytuacji strajkowej, o tym, że strajk trwał, strajkowało około 400 zakładów, a MKS był jedynym przedstawicielem do rozmów z władzami oraz że nie było żadnych incydentów¹³. Tego samego dnia wydana została również ulotka z informacjami o przyjeździe do Stoczni wojewody gdańskiego Jerzego Kołodziejskiego, następnie delegacji rządowej pod przewodnictwem wiceprezesa Rady Ministrów Mieczysława Jagielskiego w celu podjęcia rozmów z MKS na temat 21 postulatów¹⁴. Oświadczenie z 23 sierpnia odwoływało się do wiadomości podawanych przez prasę, radio i telewizję, które MKS określał jako „znieszczone i tylko częściowo odpowiadające prawdzie”. Zaznaczono tutaj, że przemilczane zostało istnienie MKS w Gdańsku oraz podobnych komitetów w Szczecinie i Elblągu. Przemilczany był również fakt, że akcja strajkowa była w pełni koordynowana i kierowana demokratycznie przez komitety strajkowe, upoważnione do wyłączności w prowadzeniu negocjacji z władzami. Pominęto również to, że przebywające w Gdańsku oraz Szczecinie Komisje Rządowe nie podjęły rozmów z MKS. Zatajona została lista postulatów przedłożona władzom przez MKS w Gdańsku już 18 sierpnia. W oświadczeniu natomiast bardzo wyraźnie podkreślono, że kłamliwe przedstawienie sytuacji strajkowej na Wybrzeżu powodowało utratę resztki zaufania do ocenzonej prasy, radia oraz telewizji i na pewno nie przyczyniało się do uspokajania nastrojów społeczeństwa¹⁵. Tego dnia pojawiła się także oddzielna ulotka o pierwszym spotkaniu Komisji Rządowej z Prezydium MKS. Nocny komunikat 23 sierpnia o godz. 22:30 był obszerną informacją o aktualnej sytuacji, w tym pomocy finansowej otrzymanej od związków zawodowych z Wielkiej Brytanii. W tym samym komunikacie podano informację, że Związek Literatów Polskich miał przygotować proporczyk i odznakę Wolnych Związków Zawodowych. W komunikacie przedstawiono projekt Pomnika Poległych Stoczniowców, przy czym zaznaczono, że autorem był Bogdan Pietruszka, ponadto zaprezentowano ogólny pogląd Komisji Rządowej na postulaty.

Komunikat z 24 sierpnia zawierał informację o posiedzeniu z udziałem ekspertów. Zaznaczono, że przedmiotem dyskusji były sprawy ruchu związkowego (a zatem pierwszego punktu żądań strajkujących załóg) oraz że zespół ekspertów wskazał, w jaki sposób stworzyć nowe, niezależne związki zawodowe — i jakie powinny być spełnione gwarancje co do założenia Samorządnych Związków Zawodowych i ich funkcjonowania. W komunikacie wymieniono skład Komisji Ekspertów. Przewodniczącym był Tadeusz Mazowiecki, członkami: Cywiński Bohdan, Geremek Bronisław, Kowalik Tadeusz, Kuczyński Waldemar, Staniszkis Jadwiga oraz Wielowieyski

¹³ AKKS, MKS, Komunikaty i oświadczenia MKS, 1980, sygn. 1/1, s. 17.

¹⁴ AKKS, MKS, Komunikaty i oświadczenia MKS, 1980, sygn. 1/1, s. 16.

¹⁵ AKKS, MKS, Komunikaty MKS, 1980, sygn. 1/2, b.s.

Andrzej. Reprezentowali oni następujące specjalności: prawo i nauki polityczne, ekonomię, socjologię oraz politykę społeczną¹⁶.

Oświadczenie datowane na 24 i 25 sierpnia wymieniało sukcesy akcji strajkowej i działalności MKS w świetle wystąpień pierwszego sekretarza KC PZPR Edwarda Gierka. Tymi sukcesami były: dziesięciodniowa akcja strajkowa bez rozlewu krwi przynosząca pozytywne oceny; uznanie MKS za organ rokujący postęp życia społeczno-gospodarczego w Polsce; podjęcie rokowań rządu z MKS Stoczni Gdańskiej w celu spełnienia żądań ujętych w 21 punktach; usunięcie ze stanowisk partyjnych oraz rządowych ludzi ponoszących bezpośrednią winę za powstały kryzys społeczno-gospodarczy w kraju; zdjęcie nieodpowiedzialnych ludzi ze stanowisk za szerzenie fałszywej opinii o strajkującej „klasie robotniczej”; co pozwalało w przyszłości na rzetelne informowanie społeczeństwa przez „publikatory”; zauważenie przez władze partyjno-rządowe w MKS oraz ich przywódcach siły napędowej do wydzwignięcia ojczyzny z głębokiego kryzysu gospodarczego; dostrzeżenie przez społeczeństwo w działalności ludzi zrzeszonych w MKS możliwości stałego postępu gospodarczego i społecznego. W oświadczeniu MKS zauważył, że „platforma podanej ręki” przez partie i rząd konotowała szybkie zakończenie negocjacji z Komisją Rządową z pełnym sukcesem MKS. Podkreślono tu także, że Niezależne Związki Zawodowe stały się faktem dokonany, a ich formalne powołanie to pierwsza poważna reforma życia społeczno-gospodarczego „klasy robotniczej”; jego demokratyzacji oraz stałego postępu. Odwołano się do tego, że związki zawodowe w starej strukturze nie rokowały żadnej nadziei, natomiast wynegocjowanie 21 postulatów miało fundamentalne oraz moralne znaczenie, było „materialnym zadośćuczynieniem za lata błędów, podwyżek, cen i inflacji”¹⁷. Komunikat specjalny z 25 sierpnia, z godz. 19:20 informował o niepodjęciu rozmów na skutek nieodblokowania połączeń telekomunikacyjnych z resztą kraju¹⁸.

Komunikat rzecznika prasowego MKS (Lecha Bądkowskiego) z 26 sierpnia, z godz. 22:00 informował o spotkaniu grupy roboczej z przedstawicielami Komisji Rządowej (Jerzy Kołodziejcki) z Prezydium MKS (Andrzej Gwiazda) dotyczącym pierwszego punktu z postulatów, zawarto tu także informację o kontynuowaniu rozmów w dniu następnym, to jest — 27 sierpnia¹⁹.

Oświadczenie MKS z 27 sierpnia zawierało informacje o ulotkach wprowadzających w błąd, a kolportowanych przez administrację zakładów i Rady Zakładowe Związków Zawodowych. MKS wyjaśniał, że związane to było zapewne z masowymi wystąpieniami pracowników ze zmonopolizowanych przez aparat państwowy

¹⁶ AKKS, MKS, Komunikaty i oświadczenia MKS, 1980, sygn. 1/1, s. 18.

¹⁷ AKKS, MKS, Komunikaty i oświadczenia MKS, 1980, sygn. 1/1, s. 18; AKKS, MKS, Oświadczenia MKS, 1980, sygn. 1/2, b.s.

¹⁸ AKKS, MKS, Komunikaty i oświadczenia MKS, 1980, sygn. 1/1, s. 19.

¹⁹ AKKS, MKS, Komunikaty i oświadczenia MKS, 1980, sygn. 1/1, s. 21.

związków zawodowych oraz zaświadczał, że nowe będą miały zagwarantowane takie same materialne możliwości działania jak stare²⁰.

Komunikat prezydium MKS z rana, 28 sierpnia informował o kontynuowaniu w dniu poprzednim, w godzinach popołudniowych rozmów grupy roboczej powołanej przez Komisję Rządową i Prezydium MKS z udziałem ekspertów z obu stron. Przedmiotem rozmów był pierwszy punkt żądań dotyczący powstania i przyszłej działalności nowych, niezależnych i samorządnych związków zawodowych. Uszczegółowiono tu, że chodziło o sposób przekształcenia działających obecnie komitetów strajkowych w założycielskie komitety nowych związków, a Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego — w Międzyzakładowy Komitet Założycielski. Chodziło także o stworzenie prawnych warunków istnienia i działania nowych związków i zmiany ustawy o związkach zawodowych, jak i udziału przedstawicieli nowych związków w opracowaniu projektu tej ustawy, uprawnień kontrolnych nowych związków zawodowych, ich udziału w podejmowaniu decyzji od wewnątrzzakładowych do ogólnokrajowych, sytuacji nowo zakładanych związków zawodowych w międzynarodowym ruchu zawodowym, stosunku nowych związków zawodowych do założeń ustrojowych Polski²¹.

Natomiast komunikat z ostatniego dnia strajku, 31 sierpnia podawał informację, że tego dnia o godz. 17:00 został podpisany dokument końcowy uzgadniający stanowisko Komisji Rządowej i MKS Gdańsk wobec 21 postulatów wysuniętych przez strajkujących oraz że strajk został zakończony, podano tu także projekt statutu NSZZ²². W prasie oficjalnej opublikowano tekst porozumień sierpniowych. Do wiadomości podano informację o Lechu Wałęsie jako przewodniczącym MKS. W gazetach koncentrowano się na informacjach o zakończeniu strajku oraz powrocie w kolejnych dniach do normalnego rytmu pracy (Kufel 2018: 249).

Zaznaczyć trzeba, że zgromadzona w zespole akt Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego w Gdańsku dokumentacja nie jest jednostronna. Pojawiają się między innymi ulotki podpisane przez Klemensa Gniecha, ówczesnego dyrektora naczelnego Stoczni Gdańskiej im. Lenina, w których informowano stoczniowców o osiągniętym porozumieniu pomiędzy komitetem strajkowym, delegatami wydziałów oraz dyrekcją Stoczni, nawołując przy tym do rozpoczęcia pracy na wydziałach stoczniowych. Zaznaczyć trzeba, że poza ulotkami MKS na terenie Stoczni pojawiały się antystrajkowe druki ulotne kolportowane przez Wojewódzki Komitet Frontu Jedności Narodu. Były to ulotki między innymi zawierające następujące hasła: „Robotnicy! Nie ulegajcie próbom przemocy i nacisku”; „Normalizacja życia w Trójmieście zależy od nas wszystkich — także od Ciebie”; „Spokój i rozwaga — jedyną drogą do pokonania naszych trudności”; „Robotnicy! Nie dajcie się wciągnąć w dalsze przedłużanie strajku. Zastanówcie się, komu on służy?”.

²⁰ AKKS, MKS, Komunikaty i oświadczenia MKS, 1980, sygn. 1/1, s. 22.

²¹ AKKS, MKS, Komunikaty i oświadczenia MKS, 1980, sygn. 1/1, s. 25.

²² AKKS, MKS, Komunikaty MKS, 1/3, b.s.

Wspomnieć też trzeba o bardzo znanej ulotce z okresu strajku w sierpniu 1980 roku, przedstawiającej orędzie ojca świętego Jana Pawła II do prymasa Polski kardynała Stefana Wyszyńskiego. Ulotka ta miała zapewnić strajkujących w Stoczni o poparciu papieża, który na bieżąco dowiadywał się o wydarzeniach z pierwszych stron gazet oraz programów radia i telewizji.

***

Podsumowując, należy wskazać, że treść analizowanych ulotek skonstruowana została w sposób prosty, najczęściej w postaci komunikatów i oświadczeń. Dominowały krótkie zdania, najważniejsze zagadnienia wymieniano za pomocą myślników lub cyfr i liczb. Łatwo można rozróżnić, czy dana ulotka jest informacją, komunikatem, apelem. Za autorów ulotek należałoby uznać członków Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego. Na ulotkach znajdują się podpisy: Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego, Prezydium Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego oraz rzecznika prasowego Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego. W ulotkach opisywano aktualne działania i decyzje tego gremium. Ich adresatami są przede wszystkim osoby strajkujące. W zbiorze znajdują się też ulotki zaadresowane do „mieszkańców Trójmiasta”.

Członkowie MKS podkreślali fakt, że strajk okupacyjny nie odbywał się w przedsiębiorstwach, których funkcjonowanie było społecznie niezbędne (służba zdrowia, wodociągi, gazownie, przedsiębiorstwa wytwarzające żywność). Podkreślono, że MKS jest „pierwszym i wolnym przedstawicielstwem rzesz pracowniczych w naszym kraju”; wskazywano na wielką odpowiedzialność przed całym społeczeństwem, podkreślano akceptację dla podejmowanych działań: „Strajk cieszy się poparciem i sympatią całego kraju i przodujących krajów świata, bo żądania przedstawione w 21 punktach są głęboko ludzkie i humanitarne”. Dodawano, że „robotnicy walczą nie o ochłap dla siebie, ale, jak głosi hasło, o sprawiedliwość dla całej Ojczyzny”. Uczestników strajku nazwano godnymi spadkobiercami słów: „Człowiek rodzi się i żyje wolnym”, a wśród wszystkich przekazów nie zabrakło hasła „Tylko jedność jest naszą siłą”. Zauważano, że jedynie po utworzeniu Wolnych Związków Zawodowych, niezależnych od PZPR, interesy pracowników mogły być skutecznie broniene. Zaznaczono, że przed utworzeniem Wolnych Związków Zawodowych jedyną metodą obrony był strajk, który określono jako „najbardziej kosztowną metodę pertraktacji”. Członkowie MKS deklarowali gotowość do rozmów, wskazując, że „każdy dzień zwłoki to miliardowe straty dla naszej gospodarki ogarniętej kryzysem z winy kierownictwa” oraz że „jedynie od władz zależy wielkość społecznych kosztów zwłoki”. W ulotkach przytoczono słowa Jana Szydłaka, przewodniczącego CRZZ, o strajku jako „przejawie wrogich sił i terroru”. Odwołując się do „oficjalnych czynników”, zaznaczono, że „świat pracy nie jest zaskoczony niegodziwymi metodami walki psychologicznej prowadzonej przez oficjalne czynniki zmierzające do wywo-

ływania fermentu i wprowadzania w błąd opinii publicznej”. Do przystąpienia do strajku uczestników motywowało między innymi żądanie przywrócenia do pracy zwolnionych pracowników, postulaty rozwiązania istniejących i powołania nowych związków zawodowych, niezależnych od dyrekcji, pracodawców, PZPR. Ważną motywacją było upamiętnienie ofiar Grudnia ’70. W ulotkach odwoływano się także do Czerwca ’76. W motywach strajku nie brakowało między innymi postulatów lepszego zaopatrzenia, wzrostu płac, uwolnienia więźniów politycznych. W społecznym oczekiwaniu osób strajkujących było w pierwszej kolejności rozpoczęcie rozmów w władzami centralnymi, następnie negocjacje i osiągnięcie porozumienia w sprawie wspólnych ustalonych żądań i postulatów, a potem, już po zakończeniu strajku, ich realizacja. W przekazie ulotek podawano informacje, że podejmowane działania MKS były wynikiem porozumienia załóg strajkujących zakładów i przedsiębiorstw. Jak wielokrotnie podkreślano w ulotkach, celem MKS była koordynacja żądań i strajków zakładów i przedsiębiorstw, a tekst żądań i postulatów to wynik wspólnej uchwały komitetów strajkowych. Strajkujący obawiali się represji ze strony władz, podobnych do tych zastosowanych w Grudniu ’70, dlatego gwarancji bezpieczeństwa zażądali na piśmie.

Bibliografia

Materiały archiwalne

Archiwum Historyczne Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność”.
Zespół nr 1.
Międzyzakładowy Komitet Strajkowy w Gdańsku.

Artykuły i opracowania

- Grochowski Ł. (2015), *Archiwum Komisji Krajowej Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność” — rys historyczny, zbiory, popularyzacja*, [w:] *Pół wieku Stowarzyszenia Archiwistów Polskich w Gdańsku 1965–2015. Dzieje — Ludzie — Praca w Archiwach*, red. S. Kościelak, M. Pluciennik, Gdańsk, s. 60–67.
- Kłosiński J. (2010), *NSZZ „Solidarność”: 1980–2010. Kalendarium Związku*, Gdańsk.
- Kowalczyk K., Chojecka J. (red.) (2021), *„Nie zapominajcie tamtych dni”. 40. Rocznica powstania NSZZ „Solidarność”*, Warszawa–Szczecin.
- Kruk M., Grochowski Ł. (2019), *Rozporoszone Archiwa NSZZ „Solidarność”. Materiały z konferencji, Gdańsk, 21 listopada 2013 r.*, Warszawa–Gdańsk.
- Kufel J. (2018), *Strajk sierpniowy w Stoczni Gdańskiej w świetle prasy oficjalnej*, [w:] *Historia Stoczni Gdańskiej*, red. K. Knoch, Gdańsk, s. 237–251.
- Machcewicz A. (2015), *Bunt. Strajki w Trójmieście. Sierpień 1980*, Gdańsk, s. 193–194.

The August days of the Gdańsk Lenin Shipyard in the light of leaflets from the Interfactory Strike Committee in Gdańsk

Summary

The article presents research conducted on leaflets produced at the Gdańsk Shipyard during the August 1980 strike by the Interfactory Strike Committee in Gdańsk. The period during which the materials were created was pivotal. Due to government-imposed meat and sausage price hikes in the summer of 1980, strikes erupted in Poland, leading to the formation of the Independent Self-governing Trade Union "Solidarity" (NSZZ "Solidarność"). Announcements and statements issued and circulated in the form of small-sized leaflets taking various forms played a significant role in the communication issued from the Interfactory Strike Committee to the strikers and their supporters. Many of them are now stored in the Historical Archive of the National Commission of NSZZ "Solidarność." When properly organized, they form a kind of chronicle of August '80. The leaflets distributed during the August strike provided information on the key demands of the striking workers from various workplaces represented by the Interfactory Strike Committee, the necessity of continuing the strike, and contacts with the Government Commission.

Keywords: leaflet, strike, August 1980, communications, statements, archive, Historical Archive of the National Commission of NSZZ Solidarność